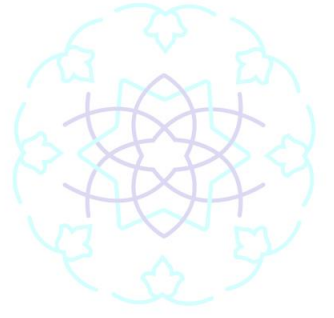

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Yıl / Year: 2, Cilt / Volume: 2, Sayı / Issue: 4

Temmuz / July 2024

Ss. / Pp. 30-43

Yayına Geliş Tarihi / Article Arrival Date
09.07.2024

Yayımlanma Tarihi / The Publication Date
31.07.2024

SÜRREALİST FOTOĞRAFIN ÖZGÜN YARATICILIĞI ÜZERİNE

İsmail BİRLİK¹

İmran UZUN²

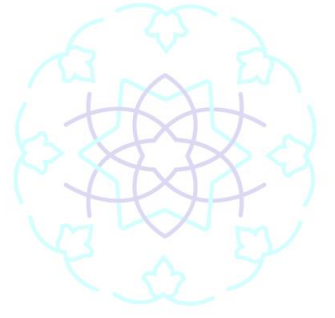
Özet

20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan sürrealizm, sanatta bilinçaltının keşfine odaklanan bir akımdır. I. Dünya Savaşı sonrası dönemde, toplumun yaşadığı derin travmalar ve değişimler, sanatçıların yeni ifade biçimleri arayışına girmesine neden olmuştur. Bu arayışın sonucu olarak doğan sürrealizm, insan zihninin bilinçaltı dünyasını, rüyalar ve mantıksızlık üzerinden keşfetmeyi amaçlamıştır.

André Breton, sürrealizmin manifestosunu yazarak akımın felsefi ve estetik temelini oluşturmuştur. Breton'un yazıları, akıl ve mantığın ötesine geçerek, özgür yaratıcılığı ve içsel dünyayı keşfetmeyi amaçlayan bir sanat anlayışını savunur. Bu yaklaşım, sürrealist sanatçılar için rehber niteliğinde olmuştur ve onların eserlerinde belirgin bir şekilde görülmektedir. Salvador Dalí, sürrealizmin en tanınmış temsilcilerinden biri olarak, bu akımın görsel sanatlarda en etkileyici örneklerini sunmuştur. Özellikle sürreal fotoğrafta "Dalí Atomicus" adlı eseri, sürrealizmin temel prensiplerini yansıtan çarpıcı bir çalışma olarak dikkat çeker. Dalí'nin çılgın ve hayal gücü dolu dünyası, sürrealizmin sınır tanımayan doğasını mükemmel bir şekilde yansıtır. Hans Bellmer ve Şahin Kaygun gibi sanatçılar da sürrealizmin farklı yönlerini keşfetmişlerdir. Bellmer'in heykelleri ve Kaygun'un fotoğraf çalışmaları, sürrealizmin görsel sanatlarda ne kadar geniş bir yelpazede uygulanabileceğini gösterir. Bu sanatçılar, sürrealizmin evrenselliğini ve zamansızlığını vurgulayan eserler ortaya koymuşlardır. Sürrealizm, sanatta bilinçaltının

¹ Bayburt Üniversitesi, Öğretim Görevlisi, ismailbirlik@bayburt.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4236-7957

² Kocaeli Üniversitesi, Doktor Öğretim Üyesi, imran.uzun@kocaeli.edu.tr, ORCID: 0000-0002-3733-4915

ve hayal gücünün sınırlarını zorlayarak, sanatçılara ve izleyicilere yeni perspektifler kazandıran bir akım olarak sanat tarihindeki yerini almıştır.

Anahtar Kelimeler: Sürrealizm, Psikanaliz, Resim, Fotoğraf

ON THE DISTINCTIVE CREATIVITY OF SURREALIST PHOTOGRAPHY

Abstract

Surrealism is a movement that emerged in the early 20th century, focusing on the exploration of the subconscious in art. In the post-World War I period, the deep traumas and changes experienced by society led artists to seek new forms of expression. As a result of this search, surrealism aimed to explore the subconscious world of the human mind through dreams and irrationality.

André Breton established the philosophical and aesthetic foundations of the movement by writing the Surrealist Manifesto. Breton's writings advocate an art understanding that goes beyond reason and logic, aiming to explore free creativity and the inner world. This approach has served as a guide for surrealist artists and is clearly seen in their works. Salvador Dalí, as one of the most renowned representatives of surrealism, has presented the most striking examples of this movement in visual arts. Particularly his work "Dalí Atomicus" stands out as a remarkable piece reflecting the fundamental principles of surrealism. Dalí's crazy and imaginative world perfectly reflects the boundless nature of surrealism. Artists like Hans Bellmer and Şahin Kaygun have also explored different aspects of surrealism. Bellmer's sculptures and Kaygun's photographic works demonstrate how broadly surrealism can be applied in visual arts. These artists have created works that emphasize the universality and timelessness of surrealism. Surrealism has taken its place in art history as a movement that challenges the boundaries of the subconscious and imagination in art, providing new perspectives for artists and viewers.

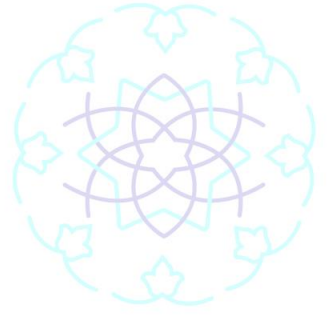
Keywords: Surrealism, Psychoanalysis, Painting, Photography

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Giriş

Sürrealizm, 20. yüzyılın başlarında ortaya çıkan ve sanat ile edebiyat dünyasında derin izler bırakan bir düşünce ve harekettir. Bu akım, insan zihninin bilinçaltı dünyasını keşfetmeyi ve rüyalarla gerçeği birleştirmeyi hedeflemiştir. Sürrealizmin tarihsel gelişimi, I. Dünya Savaşı sonrası toplumsal ve kültürel değişimlerin bir yansıması olarak değerlendirilmelidir. Sanatçılar, savaşın yıkıcılığından kaçış ve yeni bir ifade biçimi arayışı içerisindeyken sürrealizm, bu ihtiyaca cevap veren bir akım olarak doğmuştur. André Breton, sürrealizmin manifestosunu yazarak bu hareketin teorik temelini oluşturmuştur. Breton'un yazıları, sürrealizmin felsefesini ve yöntemlerini tanımlarken, sanatçılara bilinçaltının derinliklerine inmeleri için rehberlik etmiştir. Breton'un manifestosu, akıl ve mantığın ötesine geçerek, özgür yaratıcılığı ve içsel dünyayı keşfetmeyi amaçlamıştır. Bu yaklaşım, sürrealist sanatçıların eserlerinde belirgin bir şekilde görülmektedir. Özellikle Salvador Dali, sürrealizmin en tanınmış temsilcilerinden biri olarak, bu akımın görsel sanatlardaki en etkileyici örneklerini sunmuştur. Resim çalışmalarının yanında fotoğraf ile de çalışma üreten Dali, "Dali Atomicus" adlı eseri ile sürrealizmin temel prensiplerini yansıtan çarpıcı bir çalışma ortaya koymuştur. Bu eser hem teknik açıdan yenilikçi hem de kavramsal olarak derinliklidir. Dali'nin çılgın ve hayal gücü dolu dünyası, sürrealizmin sınırları tanımayan doğasını mükemmel bir şekilde yansıtır.

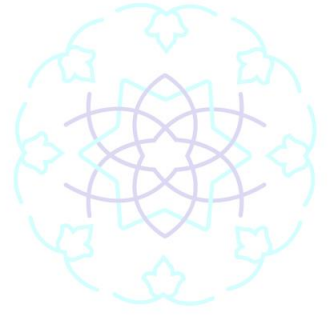
René Magritte, gündelik nesnelere alışılmadık bağlamlarda sunarak, izleyicinin algısını ve düşünce biçimini sarsmayı başarmıştır. Magritte'in eserleri, sürrealistlerin dünyasına dair eşsiz bir bakış açısı sunar. Onun çalışmaları, sıradan olanı olağanüstü hale getirme yeteneğiyle dikkat çeker ve izleyiciyi kendi bilinçaltı dünyasına bir yolculuğa çıkarır. Magritte'in eserleri, sürrealizmin etkileyici ve düşündürücü doğasının bir kanıtıdır.

Hans Bellmer ve Şahin Kaygun gibi sanatçılar da sürrealizmin sınırlarını zorlayarak, akımın farklı yönlerini keşfetmişlerdir. Bellmer'in heykelleri ve Kaygun'un fotoğraf çalışmaları, sürrealizmin görsel sanatlarda ne kadar geniş bir yelpazede uygulanabileceğini gösterir. Bu sanatçılar, sürrealizmin evrenselliğini ve zamansızlığını vurgulayan eserler ortaya koymuşlardır.

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Sürrealizm, sanatın her alanında özgün ve derinlemesine bir keşif süreci sunarak, sanatçılara ve izleyicilere yeni perspektifler kazandırmıştır.

Rönesans'tan Metafizik Sanata Tarihsel Süreç

Rönesans ile birlikte, Avrupa, bilim ve sanat alanının da üst düzey gelişmeler sağlamış, özellikle sanat alanındaki gelişmelerle dünya sanatının sağlam temellerini oluşturmuştur. Rönesans'tan önceki dönemlerde kilisenin himayesi altında ortaya çıkan sanat akımları sadece kilisenin emrinde çalışmışlardır. Bu sebeple sanatçılar özgür düşünce yapısına sahip değildiler. Fakat 15. yy. ve sonrasında yapılan Coğrafi Keşifler ile aydınlanma çağına giren Avrupa'da, skolâstik düşünce giderek zayıflamış ve bununla birlikte ekonomideki canlanma ile aydınlanma devri başlamıştır. Özellikle resim sanatı aydınlanmada önemli rol oynamıştır.

Rönesans öncesi sanat belirli dönemlere ayrılırken Rönesans'tan sonra sanat akımları belirleyici özelliklerine göre isimlendirilmişlerdir. Sanatın gelişim evresinde bir önceki dönemin özelliklerinden uzak kalınarak farklı yöntem ve denemelerle bir sonraki akımın temelleri atılıyordu. Rönesans sanatından metafizik sanata geçiş evresinde yaklaşık 12 sanat akımı kurulmuştur. Maniyerizm, Barok, Rokoko, Realizm, Empresyonizm ve Kübizm bu akımlara örnek verilebilirler. Bazı sanat akımları bir önceki akımın değerlerine tepki olarak da doğmuştur. Soyut sanat ve metafizik sanata kadar -ki kübizm akımı da dâhil neredeyse hep gerçeklik üzerine durulan sanat çalışmaları bu evrelere geldikten sonra sanatçının gerçeklikten, mantık ve akılcılıktan uzak resimlerle, düşünce ve rüyalar dünyasını akımlarında ön plana çıkarmışlardır.

Metafizik Sanattan Sürrealizme Geçiş Süreci

Öncelikli olarak kübizm akımında uygulanan gerçekliğin bozunuma uğraması daha sonraki süreçlerde ressamın algısında değişimlere ve düşüncelerinde de önemli gelişimlere neden olmuştur. Realitenin kübizm kadar bozulmadan ele alındığı metafizik sanat kendisinden sonra gelen Dadacı ve sürrealist ressamın en çok etkilendikleri akım olmuştur. En önemli ressamlarından olan Giorgio De Chirico'nun resimleri sürrealist manifestonun yayıncısı Andre Breton ve sürrealist resamlardan Salvador Dali ve Rene Magritte'i derinden etkilemiştir.

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Bilinçaltının resimlerde anlam bulmaya başladığı bu akımın devamı olarak gelen, aynı zamanda sürrealizmin oluşmasında kaynak bir temel olan Dadaizm akımının ortaya çıkmasını sağlamıştır. Sözlük anlamı olarak “tahta at” anlamına gelen bu akım sanatçıları mantık sorularını ve akılcılığı reddeden görüşü benimsemektedirler (Eroğlu, 2023). Bu sanatçıların düşünce biçimi olarak normalden farklı ve metafizik kurallarını alt üst eden düşünce sistemini benimsemiş olmaları; diğer bilimlerinde dikkatini çekmesine neden olmuştur.

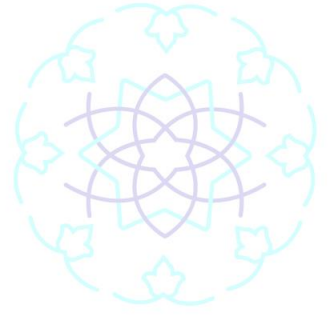
20. Yy’in bilimsel ve teknolojik gelişmelerine ayak uyduran psikoloji bilimi bu gelişmelerin insanlar üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri üzerine ve realitenin sorgulandığı alanlara çözüm arama yöntemlerine girişmiştir. Bu bağlamda Psikoloji alanında yapılan ruh bilimsel çalışmaların, görülmeyene ve bilinmeyene olan ilgisi sanat eserlerinde anlam bulmaya çalışmıştır. Bilinç altı sağaltımı üzerine yapılan resimsel ve edebi eserler birebir anlam buldukları Sigmund Freud’un psikanaliz çalışmaları ile bir bütünlük içerisinde geliştiğini görüyoruz. Freud’un 1900’lü yıllarda psikanalitik hareketi başlattığında sanatı ve sanata bakışı bu kadar etkileyeceğini tahmin ediyor muydu, bunu bilinmiyoruz. Ancak, psikoloji camiasının dışında, Freud’un kuramından en çok etkilenenler sanatçılar ve edebiyatçılar olmuştur. Bu etkilenmelerin gerçekleştiği en önemli süreç rüyalaradır. Psikanalizde rüyalar bilinç altının serbest alanlarıdır. Bilinçaltı kapalı bir kutu gibidir ve gerçek yaşamla paralellik içinde devam eder. Rüyalar, önemlidir çünkü; bilinçaltından haberler ve bilgiler veren malzemeler barındırır. Bunu işlemeyi bilen psikanalist, bir kimsenin gerçek hayatı ile paralel giden bu bilinçaltı süreçlerini anlamlandırarak, kişiliğe ilişkin bir harita oluşturur. Psikanalizin sanata bakışında da, sanatçının yaratıcılığına ilişkin doğası tüm bu yapılar ve mekanizmalar çerçevesinde açıklanmaya çalışılır (Jane, vd., 1998).

Andre Breton psikiyatri eğitimi aldığı zamanlarda Freud’un psikanaliz kuramına yönelik yazdığı bir yazısı ile karşılaşır. Bu yazıdan etkilenerek edebiyat ve psikanaliz alanına yoğunlaşır. Daha sonra Freud ile iletişime geçerek çalışmalarını hızlandırır ve 1924’de gerçeküstücülük manifestosunu yayımlar (Daldaban, 2006).

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Gerçeküstücülüğü Tanımlayan Bazı Özellikler

Sürrealizm; ilk bildirgesi 1924’de Andre Breton tarafından ‘*La Revolution Surrealiste*’ dergisinde yayınlanarak akımın temelleri atılmış oldu. Savaşlar sonrası süreçte 1929’da A. Breton, ikinci bildiriye yayınlar, düzene duyulan derin arzularının yaşandığı bu dönemde siyasi yapılanmalar sebebiyle dışlanmaların ötekileştirmelerin ve farklı görüşlerin yaşandığı bir süreçtir. Karmaşalar, ahlaki değerler, siyasi problemler yaşanırken gerçeküstücülüğün amaçları açıklanır (Oskay, 2016). Tüm kuralsızlıkların yaşandığı evrelerden sonra anlam arayışına giren sürrealistler düaliteyi arar; varlığın-yokluğun, hayatın-ölümün, söylenebilen-söylenemeyen çığlığın suskunluğun anlam arayışını sürrealizmin en temel amacı olarak var olacaktır demektedir Passeron.

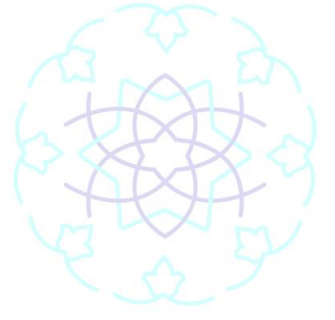
Sürrealistler Dünyaya tanrının öteki gözüyle bakmayı daha çok tercih ederler, düzensizlik karmaşa, yersiz yurtsuzluk, sınırsızlık sert ve akıl alıcı tavırlar ortaya koyarak klasik düzene flu bir alan açarlar. Aşkınlığa ulaşmayı denemek için sınır zorlayan akım temsilcileri yarattıkları tablolar ile öteki boyutlar kapı aralar gibidirler. Onlar için erdemli tavır erdemsiz davranışlardan beslenir. Buradaki olgu modernizmi ezip geçen postmodernizmin çıplaklığı kadar açıktır. Passeron’un anlatımıyla “Kendilerini, ilaç düşkünlerinin, delilerin, histeriklerin, cezalandırılan çocukların, fahişeleri, boyunduruk altında yaşayanların, kardeşi olarak görür ve onları erdemini taşıyıcıları olarak kabul ederler.” (Passeron, 1982).

Sürrealistler gizleri arayan insanın sofistike yanlarını ortaya koyma arayışında olan sanatçılar olarak daha gerçekçi yanları ele alırlar ve insanın özü dikkatlerini cezbeder. Bireyi düşünceyi özgürleştirmeyi hedefleyen sürrealistler yaşamın ezici baskıları altında ezilen bireyi özgürleştirmeyi hedeflerler. Sürrealistler bu ideolojik yaklaşımlarını sanatın hemen hemen her alanında kullanırlar Sürrealizmin özünü kuran edebiyat ve şiirin yanı sıra resim, fotoğraf, sinema, tiyatro, heykel ve çeşitli düzenlemelerde de şiirsel bir yaklaşım içinde ürün verdikleri görülür. Sürrealistlerin ‘Gerçeklik’ yaklaşımı ‘Klasik Gerçeklikten farklıdır. Onların gerçekliği şiirsel bir gerçekliktir. Şöyle ki; “birey evren paradoksunda ulaşmak istedikleri bilinçlilik durumu evren

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

kişi ölçüsüne indirgemek yerine kişiyi evren ölçüsünde bir bilinçlilik aşkınlığına taşımak istediler. (Genç, 1983)

Freud, bilinçaltının bastırılmış arzuların, travmaların ve anıların bir deposu olduğunu savunur. Sürrealist sanatçılar, Freud'un bu teorilerinden esinlenerek, bilinçaltının imgelerini ve sembollerini sanatsal eserlerinde kullanmışlardır. Bu eserler, rüya benzeri manzaralar ve mantıksız kombinasyonlarla, izleyicinin bilinçdışı dünyasını keşfetmesine olanak tanır. Örneğin, Salvador Dalí'nin eserleri, rüya sembollerinin ve bilinçaltı imgelerinin görsel ifadeleri olarak, Freud'un psikanaliz teorilerine doğrudan bir referanstır (Freud, 1900).

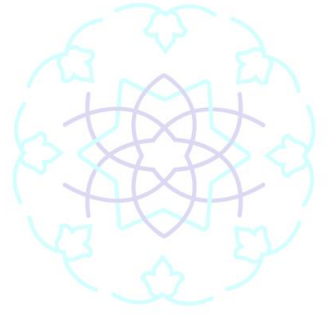
John Berger, sürrealist fotoğrafçılığı, gerçekliğin derinliklerini keşfetmek için bir araç olarak görür. Berger'e göre, sürrealist fotoğraflar, görünenin ötesine geçerek bilinçaltının ve hayal gücünün kapılarını aralar. Bu fotoğraflar, günlük yaşamın yüzeysel gerçekliğini bozarak, izleyiciye yeni ve beklenmedik anlam katmanları sunar. Berger, sürrealist sanatçıların, sıradan nesnelere ve sahneleri alışılmadık bağlamlarda yeniden düzenleyerek, bilinçdışı imgelerin ve sembollerin ortaya çıkmasına olanak tanıdığını vurgular. Bu yaklaşım, izleyicinin kendi içsel dünyasıyla daha derin bir bağlantı kurmasını sağlar ve onları gördüklerini yeniden değerlendirmeye teşvik eder (Berger, 1972). Sürrealizm, transandantal bir deneyim sunar; yani, fiziksel dünyanın ötesinde, ruhsal ve metafiziksel bir anlayışa kapı aralar. Sürreal varlıklar, bu transandantal niteliği somutlaştırır; bilinçdışının ve hayal gücünün ürünleri olarak, gerçek dünyada var olmayan veya gerçek dünyadaki varlıkların alışılmadık ve olağanüstü şekillerde yeniden yorumlanmasıdır. Sürrealist fotoğraflar, bu varlıkları görselleştirerek izleyiciyi mevcut gerçekliği sorgulamaya ve yeni anlam katmanları keşfetmeye davet eder. Örneğin, Man Ray'in "Le Violon d'Ingres" adlı eseri, bir kadının sırtına keman delikleri ekleyerek hem bedensel hem de sanatsal kimlikleri birleştirir ve izleyiciyi görsel bir paradoksla yüzleştirir. Sürrealist sanatçılar, bilinçaltının otomatizmi (automatisme) adı verilen bir teknik kullanarak, bilinçdışının serbestçe ifade edilmesini sağlarlar. Bu teknik, düşüncelerin ve imgelerin bilinçli bir kontrol olmaksızın, spontan bir şekilde ortaya çıkmasını hedefler ve böylece daha özgün ve derinlemesine bir yaratıcılığı teşvik eder. Jacques Lacan'ın bilinç dışılık kavramı, bu bağlamda

önem kazanır. Lacan, bilinçdışının dilsel yapısını vurgulayarak, sürrealist sanatın ve fotoğrafçılığın bilinçdışı arzuları ve düşünceleri nasıl ifade ettiğini açıklar. Lacan'a göre, bilinçdışı, dilin yapısına benzer bir şekilde çalışır ve bu yüzden sürrealist eserler, izleyicinin kendi bilinçdışındaki anlam katmanlarına ulaşmasına yardımcı olabilir (Lacan, 1977). Lev Manovich, dijital medya ve kültür üzerine yaptığı çalışmalarla, sürrealizmin modern dünyadaki yansımalarına dikkat çeker. Manovich'e göre, dijital medya ve teknoloji, sürrealist sanatçıların hayal gücünü ve yaratıcılığını genişleten yeni araçlar sunar. Gilles Deleuze ise, arzu, bilinçdışı ve gerçeklik kavramları üzerine yaptığı çalışmalarla, sürrealizmin bu temaları nasıl ele aldığını anlamamıza yardımcı olur. Deleuze'ün felsefesi, sürrealizmin transandantal deneyimini modern bir bağlamda anlamamıza ve yorumlamamıza yardımcı olur (Deleuze & Guattari, 1983).

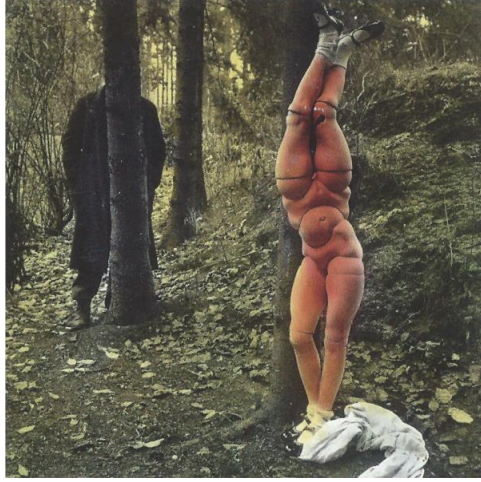
Sürrealizmde Fotoğrafik Boyut

Bu tanımlamalar bağlamında kurulan sanatsal süreç daha çok resim ve edebiyat alanında ele alınsa da dönem fotoğrafçıları da akımın temel özelliklerini yansıtan fotoğraflar çekmişlerdir. Fotoğrafta sanatsal bakış açısının hızla gelişmeye devam ettiği bu dönemde kurgusal yaklaşımlarda akımın niteliklerini barındıran pek çok fotoğraf çekilmiştir. Bilinçaltımızda yer alan görüntülerin dayandığı hayaller ve düşler üst düzey gerçeklik ve ayrıntı ile ifade biçimine dönüştürülürler. Bu biçim fotoğrafta en üst düzeye çıkar. Gerçek objelerle düşsel fanteziler bir araya getirilir ve bu yolla gerçekliğin algılandığı fakat görüntülerin konum, duruş ve şekilleri itibarı ile farklılaştırıldığı bu yöntem ile düşlerdeki sürrealist bakış açısı böylece ortaya koyulur. Sürrealizmde her şey mümkündür, diğer alanlarda yaratılan düşsel fantezilerde bir sınır olmadığı gibi fotoğrafta da herhangi bir sınır yoktur. Bütün her şey sanatçının bakma algılama ve bunu düşleri ile uyumlu hale getirme süreci vardır. Sürrealist fotoğrafçılar, sandviç tekniği, süper empozeler gibi birçok yeni tekniği kullanarak birden çok görüntüyü hem doğal hem de doğala karşı biçimlerde düzenlemeler yapmışlardır. Bunlara ek olarak anlık durağan formlardan ya da figürleri veya cansız nesnelere çerçeve içine yerleştirerek, anlık bir yüz ifadesinden yararlanarak arayışın görseli yaratabilir (Sontag, 1993). Kullanılan her obje bir sanat objesi niteliği taşıyabilir bilinç altı sağaltımı yapabilen, eserinde hayal ve rüyayı yorumlaya bilen herkesi sanatçı olarak

da kabul eder. Hans Bellmer çocukluğunda oyun arkadaşının ters ve sapkın davranışlarını teknik lisede aldığı heykel ve çizim derslerinin ardından çeşitli formlara dönüştürüp, bir sanat objesi haline getirmiştir. Malzeme olarak oyuncak bebekleri kullanan Bellmer bilinçaltında yer alan eski yaşamını ortaya koyduğunu ifade etmektedir.

Bellmer'in çalışmalarında karşılaşılan durum çocukluk çağında meydana gelen bazı olayların derinden etkileyen yanlarını çalışmalarında yıllar sonra ortaya çıkartarak zihnini boşalttığını görüyoruz. Orijinal fotoğraflarını kendisi elle renklendirerek işlerindeki genel yapıyı anatomik bozukluklar ile sunmaktadır bağları temsilen eklemeleri karmaşık düzende sunmaktadır. İnsanı bir kukla gibi gören çalışma çocukluk travmaları (oedipus) fotoğrafın arka planındaki karanlıkla bize sunmaktadır. Yarattığı karanlık düzlem üzerinde adeta hem insan hem insanlık dışı bir form ile sanatçının gizil dünyasındaki karmaşaları bizlere yansıtmaktadır. Eser tam anlamıyla bütünlük sağlayamıyor bir asimetrik simetriyi bize kavratmaya çalışıyor.

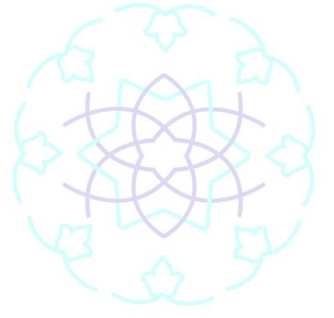
Şekil 1. The Doll (Hans Bellmer, 1938)

Hans Bellmer'in Şekil 1'de ki çalışmada kullandığı heykel, tahtadan yapılmış göbekten asimetrik bir bağlama ile forma kavuşturulmuştur. Heykel orman içinde bir ağaca yaslanmış olarak durmaktadır. Heykelin arka kısmında duran bir diğer ağacın arkasına saklanmış bir erkek figürü görülmektedir. Figürün yüzü ağacın arkasında kaldığından tanımlanamamaktadır.

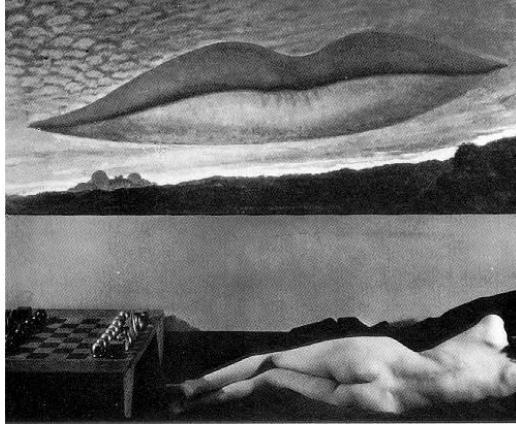

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Fotoğraf gerçek bir alana oturtulmuş gerçek üstü bir heykeli içinde barındıran bir fotoğraftır. Burada gerçeklik ile düşün bir arada barındırıldığı olayını en iyi şekilde gözlemlemekteyiz.

Şekil 2. Observatory Time-The Lovers (Man Ray, 1936)

Şekil 2’de ki çalışmada Man Ray fotoğrafı yukardan ve aşağıdan iki eşit parçaya ayırmıştır. Bu çalışmada insan objesini ve doğayı yorumlayan bir tablo olarak bir araya getirmiştir. Fotoğraf yekparedir. Kadının vücut hatlarını esnekliğini ve estetiğini üst bölmede kullandığı dudak formu ile birleştirmiştir. Bu benzerlikle bir bağlantı kurma çabasına girmiştir. Birbirine hiçbir zaman benzemeyen iki formu sürrealist bir bakış tarzı ile önce zihin sürecinde birleştirmiş sonrada eserine yansıtmıştır.

Şekil 3. Dali Atomicus (Philippe Halsman, 1948)

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Dali Atomicus: Salvador Dali'nin sanatında çığır açan bir an, Salvador Dali'nin "Dali Atomicus" adlı eseri, sürrealist sanatın en çarpıcı ve ikonik örneklerinden biridir. 1948 yılında Amerikalı fotoğrafçı Philippe Halsman ile birlikte gerçekleştirilen bu eser, Dali'nin hayal gücünün sınırlarını zorlayan ve görsel sanatlarda yenilikçi bir yaklaşım sergileyen çalışmadır. Eser, Dali'nin sürrealist dünyasını fiziksel olarak somutlaştırırken, bilim ve sanat arasındaki ilişkiyi de ele alır (Şekil 3).

Teknik ve yaratıcılık olarak fotoğrafın ötesinde eser "Dali Atomicus," fotoğraf tekniği açısından oldukça yenilikçidir. Halsman, bu kompozisyonu oluşturabilmek için 28 deneme çekimi yapmıştır. Fotoğrafta görülen nesnelerin havada asılı kalmasını sağlamak için çeşitli ipler, destekler ve su kovaları kullanılmıştır. Dali'nin atlayan kediler, havada süzülen su damlaları ve havada asılı duran mobilyalar arasında konumlandığı bu kompozisyon, izleyiciyi adeta bir rüya dünyasına davet eder. Bu teknik, fotoğrafın sadece bir anı yakalamaktan ziyade, bir hikaye anlatma aracı olarak kullanılabileceğini gösterir.

Eserin ismi, Dali'nin atom altı parçacıklar ve kuantum fiziğiyle olan ilgisini yansıtır. Dali, atomun parçalanmasının ve atom altı dünyanın keşfinin sanatta yeni bir ifade biçimi oluşturduğuna inanıyordu. "Dali Atomicus", bu bilimsel gelişmeleri sanatsal bir bağlamda yorumlar. Fotoğrafta nesnelerin ve suyun havada asılı kalması, atomların ve moleküllerin sürekli hareket halinde olduğu bir dünyayı sembolize eder. Bu şekilde, Dali ve Halsman, bilim ve sanatın birbiriyle nasıl etkileşime girebileceğini gözler önüne sererler.

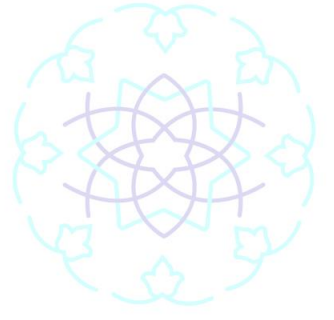
"Dali Atomicus", sürrealizmin temel prensiplerini mükemmel bir şekilde yansıtır. Eser, bilinçaltının derinliklerine inen ve rüyaların mantıksızlığını kutlayan bir nitelik taşır. Fotoğraftaki kaotik düzen, izleyicinin gerçeklik algısını sarsar ve onu yeni bir düşünce biçimine yönlendirir. Dali'nin kendi sanatını ve sürrealizmi tanımlayan unsurları, bu eserde belirgin bir şekilde ortaya çıkar. İzleyici, bu eserle birlikte, Dali'nin hayal gücünün sınırsız dünyasında bir yolculuğa çıkar.

"Dali Atomicus", hem sanat dünyasında hem de popüler kültürde derin bir etki bırakmıştır. Bu eser, Dali'nin dehasını ve Halsman'ın fotoğrafçılık yeteneklerini birleştirerek, sürrealizmin görsel anlatımının gücünü kanıtlar. Günümüzde hala birçok sanatçı ve fotoğrafçı

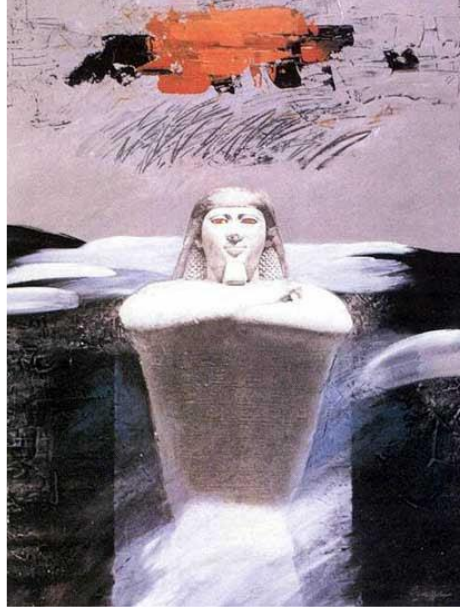

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

için ilham kaynağı olan "*Dali Atomicus*", sanatta yenilikçi ve cesur olmanın önemini vurgular. Bu eser, sanatın sadece estetik bir ifade biçimi olmadığını, aynı zamanda düşünce ve bilimle iç içe geçmiş bir anlatım aracı olduğunu da gösterir.

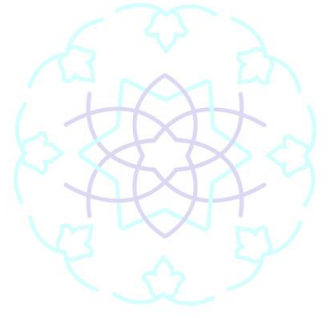
Şekil 4. Eski Zaman Denizleri serisinden (Sahin Kaygun, 1991)

Şahin Kaygun çalışmalarını polaroid fotoğraflar üzerine kazıyarak ve boyayarak elde etmektedir. Şekil 4'te ki çalışma eski zaman dehlizleri serisinden bir fotoğraftır. Çalışmada kurgu etkiyi artırmak için yapılan en önemli araçtır. Fotoğrafın yapılışı çekiminden daha önemlidir, düşüncede tasarlanan imgeye göre fotoğraf çekilmektedir. Teknik anlamda yapılan müdahaleler düşüncedeki anlamı ifade etmede bir yardımcı öge olarak değil direk anlamı kuvvetlendiren bir işlevselliğe sahiptir. Konu ve teknik bir bütünlüğü meydana getirir. Fotoğraflardaki çizikler, renkler her biri bir anlam ifade etmektedir. Bu eser bir müzede çekilen heykellerden biri üzerine yapılan sürrealist bir yorumdur. Fotoğrafın merkezinde bir büst bulunmaktadır bu büst etrafında eğrilen bulutumsu öbekler bir eğim kazandırmaktadır. Sağ, sol ve üst bölgelerdeki kazımlar tarihsel doku ile birlikte eserin anlamını güçlendirici etkilerde bulunmuşlardır. Eserin üst bölümünde yer alan genişçe kırmızı leke fotoğraftaki dengeyi koruması açısından oldukça önemlidir. Sürrealist bakış açısı altında yapılan bu fotoğraflar Türk fotoğrafının en önemli

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

kaynaklarını oluşturmaktadır. Saygun Dura ve Orhan Alptürk gibi fotoğrafçılarda çalışmalarını ile destek vererek Türk fotoğrafında sürrealist imgeyi ortaya koymaya çalışmışlardır.

Sonuç

Sürrealizm, 20. yüzyılın en etkileyici sanat akımlarından biri olarak, sanatın ve edebiyatın sınırlarını zorlayan bir hareket olmuştur. André Breton'un yazıları ve manifestosu, bu akımın temel felsefi ve estetik ilkelerini belirleyerek sürrealistlerin dünyasına ışık tutmuştur. Sürrealizmin tarihsel gelişimi, toplumun bilinçaltına ulaşma ve rüyalarla gerçeği birleştirme arzusunu yansıtmaktadır.

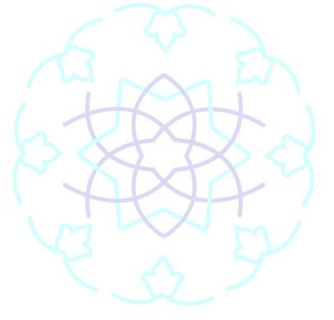
Salvador Dalí'nin ikonik eserleri, özellikle "*Dalí Atomicus*" gibi çalışmalar, bu akımın görsel sanatlarda nasıl devrim yarattığını gösterir. René Magritte'in eserleri ise gündelik nesnelere alışılmadık bağlamlarda sunarak izleyicinin algı sınırlarını zorlamaktadır. Hans Bellmer'in çalışmaları ve Şahin Kaygun'un katkıları da sürrealizmin çok yönlü ve zengin doğasını ortaya koyar.

Sürrealizm, sadece sanat ve edebiyat dünyasında değil, aynı zamanda düşünce ve kültür dünyasında da derin izler bırakmıştır. Bilinçaltının derinliklerine inen bu akım, insanın hayal gücünü ve yaratıcılığını özgürleştirmeyi amaçlamış ve bu hedef doğrultusunda önemli başarılarla imza atmıştır. Sürrealistlerin dünyası, bugün bile sanatçılar ve düşünürler için ilham kaynağı olmaya devam etmektedir.

BAÇINI

SANAT DERGİSİ / ART JOURNAL

Kaynakça

Berger, J. (1972). *Ways of seeing*. BBC And Penguin Books.

Bate, D. (2020). *Photography: The key concepts*. Routledge.

Daldaban, H. K. (2006). *Gerçeküstü resmin oluşumunun nesnenin dönüşümüne bağlı olarak incelenmesi* [Doktora tezi]. Çukurova Üniversitesi-Adana.

Deleuze, G., & Guattari, F. (1983). *Anti-Oedipus: Capitalism and schizophrenia*. University of Minnesota.

Freud, S. (1900). *The interpretation of dreams*. Macmillan.

Eroğlu, Ö. (2003). *Resim sanatı sözlüğü*. Öke.

Halsman, P., Bello, J. H., & Bello, S. (1998). *Philippe Halsman: A retrospective: Photographs from the Halsman Family collection*. Little Brown.

Krauss, R. (1985). *The Originality of the Avant-Garde and Other Modernist Myths*. MIT.

Lacan, J. (1977). *Écrits: A selection*. Norton & Company.

Manovich, L. (2001). *The language of new media*. MIT.

Sontag, S. (1993). *Fotoğraf üzerine*. Reha Akçakaya (Çev.). Altıkırkbeş Yayın.